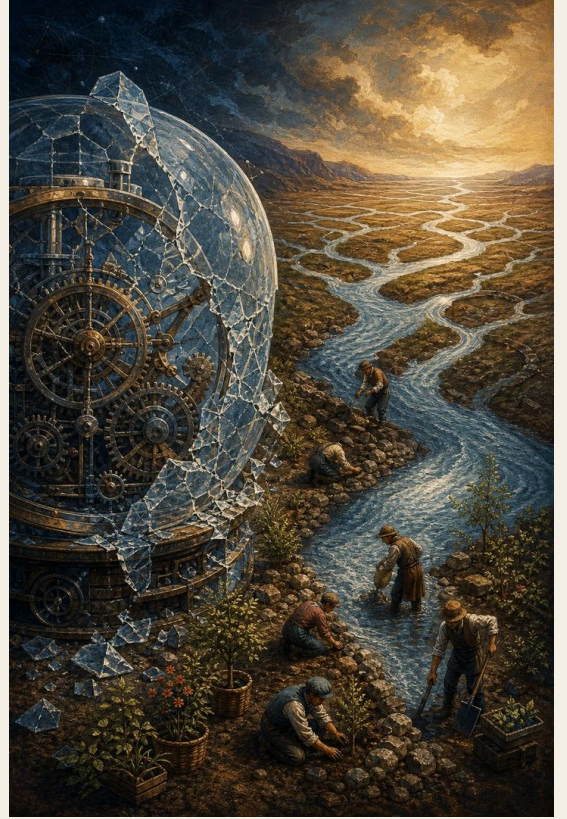

KARL POPPER

Tarihselciliğin Sefaleti

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler

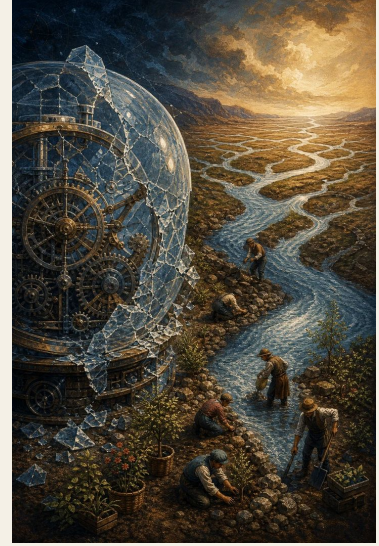
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Birisi size 'Tarih mutlaka şu sona gidiyor; karşı çıkmak boşuna' dediğinde yalnız gelecek tahmini yapmaz, bugünkü itirazınızı da susturur. Popper'ın hedef aldığı tarihselcilik, toplumların gelişme yasasını bulup uzak geleceği bilimsel kesinlikle öngörebileceğini sanan düşüncedir.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Tarihin değişmez yasalarla önceden görülebileceği inancını eleştiren; büyük toplum planları yerine sınanabilir, küçük ve düzeltilebilir reformları savunan kısa fakat etkili kitap.

Popper tarih öğrenilemez veya toplumsal tahmin tümüyle imkânsızdır demez. Belirli koşullarda sınırlı öngörü yapılabilir; reddettiği şey, insan bilgisinin gelecekteki büyümesini de önceden bilerek tarihin ana rotasını kesin biçimde hesaplama iddiasıdır.

Kitap önce tarihselciliğin sosyal bilim ile doğa bilimini farklı gören görüşlerini, sonra ikisini benzeten görüşlerini tartışır. Sonunda büyük kehanet ile küçük mühendislik arasına siyasi bir çizgi çeker.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Öngörü kendini değiştirebilir
02	Tarihselcilik nedir?	13	İstenmeyen sonuçlar
03	Gelecekteki bilgiyi bugün bilemeyiz	14	Kurumlar kişiden daha önemlidir
04	Kehanet ile tahmin arasındaki fark	15	Eleştiri düşmanlık değildir
05	Eğilim yasa değildir	16	Bilimsel kesinlik siyaseti kutsamaz
06	Başlangıç koşulları tarihin içindedir	17	Açık gelecek
07	Toplum bütün olarak kontrol edilemez	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Bütünün amaçları kimindir?	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Ütopycı mühendislik	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Parça parça sosyal mühendislik	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Deney laboratuvarla sınırlı değildir		

Tarihselcilik nedir?

Popper tarihselciliği tarihsel öngörüğü sosyal bilimin ana amacı sayan ve bunu toplum gelişiminin ritimlerini veya yasalarını keşfederek yapabileceğini düşünen yaklaşım olarak tanımlar. Yazar böylece tekil olayı daha geniş bir düzenin işareti olarak okumayı önerir.

Bir ideolog sanayileşme başladı diye bütün ülkelerin aynı aşamalardan geçip aynı rejime ulaşacağını ilan eder. Bu küçük olay kitabın büyük haritasındaki bir iğnedir; çevresindeki ilişkiler görülünce yerinin neden önemli olduğu anlaşılır.

Farklı düşünürleri tek etiket altında toplamak aralarındaki önemli ayrımları silebilir; Popper'ın tanımı tartışmanın kendi kurduğu hedefidir. Geçmiş bugünün birebir kopyası saymak kadar, aralarında hiçbir bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltıcıdır.

Bir gelecek iddiasının hangi koşulda yanlış sayılacağını sormak, bilimsel tahmin ile kaçış yolu bırakmayan kehaneti ayırır. Bölümün bugüne bıraktığı görev, tek bir doğru cevap ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

Bölümün görünmeyen ikinci katında, “Tarihselcilik nedir?” ile Tarihselciliğin Sefaleti kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınılanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Gelecekteki bilgiyi bugün bilemeyiz

Toplumsal değişim insan bilgisinin gelişiminden etkileniyorsa gelecekte ne keşfedeceğimizi bugünden tam bilmeden tarihin rotasını da tam öngöremeyiz. İlk bakışta küçük görünen bu değişiklik, olayın nedenini ve sorumluluğunu başka bir yerde aramamızı sağlar.

1900 yılında internetin nasıl iş ve siyaset kuracağını hesaplamak için önce henüz bulunmamış elektronik ve yazılım bilgisini bilmek gerekirdi. Sahneyi yavaşlatarak baktığımızda karar sandığımız şeyin öncesinde biriken birçok küçük etki fark edilir.

Bu sav kısa vadeli teknoloji eğilimlerini veya olasılıklı senaryoları yasaklamaz. Sonraki araştırmalar ayrıntıları değiştirebilir, fakat iyi soru yeni bilgilerle yeniden sınanabildiği için yaşamayı sürdürür.

Uzun vadeli kesin tahminde hangi bilinmeyen bilgi veya icadın bütün hesabı bozabileceğini ayrıca yazmak gerekir. Gündelik hayata taşınacak soru şudur: Bu düzen değişse kimin seçeneği artar, kimin alışkanlığı bozulurdu?

Kehanet ile tahmin arasındaki fark

Bilim belirli başlangıç koşullarında sınırlı sonuç tahmin edebilir; tarihsel kehanet ise bütün toplumun uzak ve benzersiz gidişini bildiğini söyler. Yazar böylece tekil olayı daha geniş bir düzenin işareti olarak okumayı önerir.

Vergi artışının belirli tüketimi azaltacağını tahmin etmekle bir ulusun yüz yıl sonra zorunlu olarak çökeceğini söylemek aynı değildir. Gündelik ayrıntı tam da bu nedenle önemlidir: soyut düşüncenin insana ve zamana değdiği yeri açık eder.

Karmaşık modeller olasılık dağılımları verebilir; Popper'ın dönemindeki araçlar bugünkülerden daha sınırlıydı. Açıklama olasılığı gösterir, kaçınılmaz kader ilan etmez; koşullar değişince sonuç da değişebilir.

Tahmini zaman aralığı, hata payı, başlangıç varsayımı ve yanlışlanma koşuluyla birlikte okumak gerekir. Bugün aynı ilişkiyi ararken önce görünen sonucu değil, sonucu normalleştiren kuralı ve teşviki bulmak gerekir.

Eğilim yasa değildir

Bir eğilimin uzun süre sürmesi onu değişmez doğa yasası yapmaz; eğilimi taşıyan koşullar ortadan kalkabilir. Bu ayrım, sonraki örneklerin neden aynı başlık altında toplandığını gösteren ilk ipucudur.

Şehir nüfusu elli yıl artmış olabilir, fakat savaş, salgın, konut maliyeti veya yeni ulaşım ağı yönü tersine çevirebilir. Koşullardan yalnız biri değiştiğinde sonucun da değişebilmesi, burada kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Bazı yapısal eğilimler güçlü ve yavaş değişir; 'yasa değil' demek etkisiz demek değildir. Bu sınırı korumak fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açan sahte bir anahtar olmaktan kurtarır.

Grafikte uzayan çizgiyi geleceğe taşımadan önce onu üreten koşulların hangilerinin gerçekten süreceğini kontrol etmek gerekir. Geçmişteki örneği bugüne kopyalamak yerine, örneğin açtığı soruyu yeni araçlar içinde yeniden sınamak gerekir.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Tarihselcilik nedir?
- Gelecekteki bilgiyi bugün bilemeyiz
- Kehanet ile tahmin arasındaki fark
- Eğilim yasa değildir

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Başlangıç koşulları tarihin içindedir
- Toplum bütün olarak kontrol edilemez
- Bütünün amaçları kimindir?
- Ütopyacı mühendislik

Bağlantı sorusu: “Tarihselcilik nedir?” ile “Eğilim yasa değildir” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Başlangıç koşulları tarihin içindedir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Başlangıç koşulları tarihin içindedir

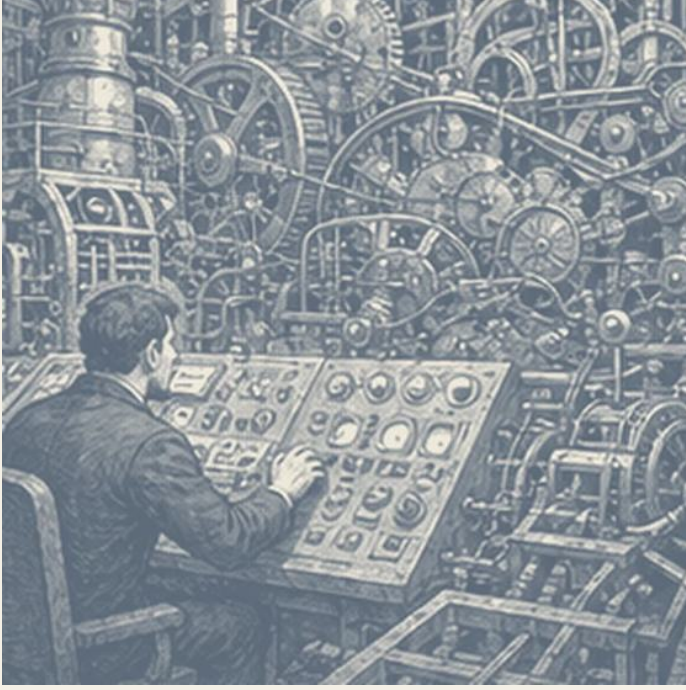
Fizik deneyinde koşulları tekrarlamak görece kolayken toplumdaki başlangıç koşulları kurum, hafıza ve beklentiyle birlikte değişir. Mesele sözcüğün tanımından çok, tanımın hangi eski alışkanlığı görmemizi sağladığıdır.

Aynı ekonomik paket iki ülkede farklı hukuk, borç, güven ve geçmiş kriz anısıyla bambaşka sonuç verebilir. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

Sosyal bilimde karşılaştırma yine mümkündür; yalnız tarihsel farkları gürültü sayıp atamaz. Betimleme ile onay aynı şey değildir. Bir düzenin nasıl çalıştığını anlatmak onun doğru olduğunu söylemez.

Başka ülkeden alınan politikada benzer görünen sayılar kadar farklı kurumları ve toplumsal hafızayı da listelemek gerekir. İşyerinde ya da evde kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici bir deney olabilir.

Toplum bütün olarak kontrol edilemez

Bütün toplumu aynı anda yeniden tasarlamak isteyen plan, etkileri ölçmek için değişmeden kalan bir karşılaştırma zemini bırakmaz. Kavramın değeri, her şeyi açıklamasında değil, daha önce birbirinden kopuk görünen ayrıntıları bağlamasındadır.

Bir evde elektrik, su, duvar ve çatıyı aynı gün sökerseniz hangi müdahalenin hangi arızayı yarattığını anlayamazsınız. Aynı kişileri başka kuralların içine koyduğumuzda davranışın değişmesi, açıklamanın nerede aranacağını gösterir.

Kriz veya devrim bazen geniş değişimi kaçınılmaz kılabilir; küçük adım her koşulda yeterli değildir. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Büyük dönüşümde bile geri bildirim, bağımsız denetim ve geri dönüş noktaları kurmak belirsizliği azaltır. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Sahnedeki zamanı biraz yavaşlattığımızda, “Toplum bütün olarak kontrol edilemez” ile Tarihselçiliğin Sefaleti kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Bütünün amaçları kimindir?

Toplumun tek bir ortak amacı varmış gibi plan yapmak, farklı insanların değerlerini planlayıcının hedefinde eritebilir. Bu başlangıç, bölümün sonunda varılacak hükmü değil, o hükmün hangi yoldan sınanacağını verir.

'Ulusun yararı' adına mahalle boşaltılırken evini kaybedenlerin yararı ortak tabloda küçük dipnota dönüşebilir. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

Ortak kamusal hedefler mümkündür; sorun hedefin tartışmaya ve değişikliğe kapatılmasıdır. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Bir plan 'hepimiz için' dediğinde bedeli kimin ödediğini ve hedefi değiştirme hakkının kimde olduğunu sormak gerekir. Bir iddia fazla rahatlatıcı geliyorsa onu yanlışlayabilecek sahneyi düşünmek, fikri daha sağlam kullanmayı sağlar.

Ütopyacı mühendislik

Ütopyacı mühendislik önce ideal toplumun son biçimini seçer, sonra bugünü bu uzak hedefe göre bütünüyle dönüştürmeye çalışır. Bu yüzden iddia bir sonuç cümlesi değil, örnekleri dikkatle okumak için kullanılan bir mercek gibi çalışır.

Mimar hiç yaşanmamış kusursuz şehir çizer ve mevcut mahalleleri, ilişkileri, işleri plana uymadığı için siler. Örnek tek başına kanıt değildir; yine de iddianın hangi yönde sınanacağını gösteren sağlam bir büyüteçtir.

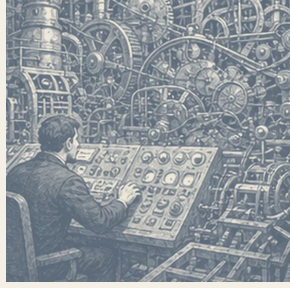
Uzak ideal insanlara cesaret verebilir; tehlike idealin eleştirilemez emir haline gelmesidir. Açıklama olasılığı gösterir, kaçınılmaz kader ilan etmez; koşullar değişince sonuç da değişebilir.

Bir vizyon belgesinde başarının ölçüsünü, zarar görülürse durma koşulunu ve etkilenenlerin itiraz yolunu aramak gerekir. Dijital araçlar sahneyi değiştirmiş olsa da güven, korku, itibar ve güç arayışı yeni biçimler altında sürer.

Örneği tersinden düşündüğümüzde, “Ütopyacı mühendislik” ile Tarihselciliğin Sefaleti kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Başlangıç koşulları tarihin içindedir
- Toplum bütün olarak kontrol edilemez
- Bütünün amaçları kimindir?
- Ütopyacı mühendislik

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Parça parça sosyal mühendislik
- Deney laboratuvarla sınırlı değildir
- Öngörü kendini değiştirebilir
- İstenmeyen sonuçlar

Bağlantı sorusu: “Başlangıç koşulları tarihin içindedir” ile “Ütopyacı mühendislik” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Parça parça sosyal mühendislik” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Parça parça sosyal mühendislik

Popper kusursuz mutluluğu kurmak yerine belirli ve açık acıları azaltan, sonucu ölçülebilen ve geri alınabilen reformları savunur. Bu çerçevede doğru kurulduğunda kitabın en çetin iddiası bile gündelik bir soruya dönüşür.

Bütün eğitim sistemini tek gecede değiştirmek yerine belirli bölgede ücretsiz öğün programı denenir, çocuk sağlığı ve devam durumu ölçülür. Bu küçük hikâye, büyük iddianın evde, sokakta ya da kurum içinde nasıl çalışabileceğini görünür kılar.

Küçük reformlar köklü adaletsizliği yavaşlatabilir veya güçlülerin oyalama aracına dönüşebilir. Benzetme akılda kalıcıdır fakat dünyanın tamamı değildir; nerede bittiğini bilmek dürüst okumanın parçasıdır.

Bir müdahalede çözülmek istenen somut sorunu, ölçümü, süreyi ve başarısız olursa düzeltme yolunu baştan yazmak gerekir. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

ÜÇÜNCÜ KISIM · ÖĞRENME

11. DURAK

Deney laboratuvarla sınırlı değildir

Toplumlar politika değişiklikleriyle zaten deney yapar; bilimsel tutum sonucu kaydetmek, karşılaştırmak ve hatadan dönmektir. Bu çerçevede doğru kurulduğunda kitabın en çetin iddiası bile gündelik bir soruya dönüşür.

İki belediye farklı atık toplama yöntemi uygular; maliyet, katılım ve çevre sonucu karşılaştırılarak yöntem düzeltilir. Örneği akılda tutmak, kavramın kuru adını ezberlemekten daha değerlidir; çünkü neden ile sonucu yan yana gösterir.

İnsanlar deney nesnesi değildir; rıza, hak ve zarar sınırı sosyal deneyi laboratuvarlardan ayırır. İtirazın hedefi çoğu zaman ana soru değil, o soruya verilen cevabın gereğinden fazla genişletilmesidir.

Pilot uygulamada verinin yanında katılımcıların deneyimini ve beklenmeyen zararı bildireceği güvenli yolu kurmak gerekir. İşyerinde ya da evde kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici bir deney olabilir.

Bu bağlantıyı bir adım daha izlediğimizde, “Deney laboratuvarla sınırlı değildir” ile Tarihselciliğin Sefaleti kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Öngörü kendini değiştirebilir

Toplum hakkındaki tahmin açıklandığında insanlar davranışını değiştirerek tahmini gerçekleştirebilir veya bozabilir. Kavramın değeri, her şeyi açıklamasında değil, daha önce birbirinden kopuk görünen ayrıntıları bağlamasıdır.

Banka batacak söylentisi müşterileri para çekmeye yöneltir ve başlangıçta yanlış olan haber gerçek krizi doğurabilir. İnsan yüzü eklenince tartışmanın bedeli de görünür olur; kavram yalnız kitap sayfasında kalmaz.

Her kamusal tahmin aynı ölçüde etkili değildir; güven, medya ve kurumların konumu belirleyicidir. Tek bir etkileyici örneğin bütün toplumlar ve dönemler adına konuşmasına izin vermemek gerekir.

Anket veya ekonomik tahmin yayımlanırken ölçümün davranışı nasıl etkileyebileceğini de hesaba katmak gerekir. Bu fikir hazır reçete sunmaz; fakat kararın gizli varsayımını görünür kılarak seçenekleri dürüstçe tartmayı sağlar.

DÖRDÜNCÜ KISIM · KARMAŞIKLIK

13. DURAK

İstenmeyen sonuçlar

İnsan eylemleri niyet edilen sonuçların yanında kimsenin planlamadığı zincir etkiler üretir; sosyal bilimin önemli görevi bu yan sonuçları incelemektir. İlk bakışta küçük görünen bu değişiklik, olayın nedenini ve sorumluluğunu başka bir yerde aramamızı sağlar.

Kirayı korumak için konan sert tavan kısa vadede kiracıyı rahatlatırken uzun vadede bakım ve yeni konut arzını azaltabilir. Sahnedeki şaşırtıcı sonuç tek bir kişinin niyetinden değil, küçük koşulların aynı yönde birleşmesinden doğar.

İstenmeyen sonuç iddiası her düzenlemeyi reddetmek için otomatik mazeret olmamalıdır; etkiler kanıtla ölçülmelidir. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Bir politika için beklenen kazanç listesinin yanına kimde ve ne zaman çıkabilecek yan etki senaryolarını eklemek gerekir. Kavramı önce kendi davranışımızdaki küçük örnekte aramak, onu başkalarına yöneltilen kolay suçlamadan kurtarır.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Parça parça sosyal mühendislik
- Deney laboratuvarla sınırlı değildir
- Öngörü kendini değiştirebilir
- İstenmeyen sonuçlar

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Kurumlar kişiden daha önemlidir
- Eleştiri düşmanlık değildir
- Bilimsel kesinlik siyaseti kutsamaz
- Açık gelecek

Bağlantı sorusu: “Parça parça sosyal mühendislik” ile “İstenmeyen sonuçlar” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Kurumlar kişiden daha önemlidir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Kurumlar kişiden daha önemlidir

İyi yöneticiyi seçmek kadar kötü yöneticinin verebileceği zararı sınırlayan kurumlar kurmak önemlidir. Yazar böylece tekil olayı daha geniş bir düzenin işareti olarak okumayı önerir.

Kasayı dürüst müdüre emanet etmek rahatlatır; çift imza ve bağımsız denetim müdür değiştiğinde de koruma sağlar. Olayı yaşayan kişi bütün düzeni görmese bile düzen onun seçeneklerini sessizce daraltır ya da genişletir.

Kurumlar kendiliğinden tarafsız değildir ve onları işleten insanların cesaretine ihtiyaç duyar. Karşı örnekler iddiayı çöpe atmak yerine hangi koşullarda gerçekten işe yaradığını daha açık gösterir.

Bir makamı sevdiğiniz kişi bugün dolduruyor diye değil, karşı olduğunuz kişi yarın doldursa ne yapabileceğine bakarak tasarlamak gerekir. Geçmişteki örneği bugüne kopyalamak yerine, örneğin açtığı soruyu yeni araçlar içinde yeniden sınamak gerekir.

Eleştiri düşmanlık değildir

Yanlışlarımızı bütünüyle kendimiz göremediğimiz için özgür eleştiri ve iktidarın barışçıl değişimi toplumsal öğrenmenin temelidir. Yazarın itirazı kişilere değil, kişilerin davranışını anlaşılır kılan yerleşmiş açıklama biçiminedir.

Köprü projesindeki mühendis uyarıyı hainlik sayarsa küçük çatlak büyür; uyarıyı kayıt altına alan kurum hatadan dönebilir. Bu küçük hikâye, büyük iddianın evde, sokakta ya da kurum içinde nasıl çalışabileceğini görünür kılar.

Eleştiri de yanlış veya kötü niyetli olabilir; çözüm susturmak değil kanıt ve cevap düzeni kurmaktır. Yazarın görmediği deneyimler ve dışarıda bıraktığı kişiler, kavramın sınırını anlamak için ayrıca dinlenmelidir.

Bir kurumun şikâyeti kimin söylediğine göre değil içeriğine göre inceleyip incelemediğini gözlemek açıklık ölçüsüdür. Karar vermeden önce kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak, bölümün merceğini hayata geçirir.

Bilimsel kesinlik siyaseti kutsamaz

Tarihin zorunlu yönünü bildiğini söyleyen iktidar, muhalifi yalnız rakip değil ilerlemenin düşmanı ilan edebilir. Yazarın itirazı kişilere değil, kişilerin davranışını anlaşılır kılan yerleşmiş açıklama biçimindedir.

Yönetici gelecek zaten bizim diyerek bugünkü baskıyı geçici fedakârlık, mağduru ise tarihin önündeki engel sayar. İnsan yüzü eklenince tartışmanın bedeli de görünür olur; kavram yalnız kitap sayfasında kalmaz.

Popper'ın faşizm ve komünizmi aynı tarihselcilik başlığına koyması aralarındaki tarihsel farkları düzleştirmekle eleştirilmiştir. Bu sınırı korumak fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açan sahte bir anahtar olmaktan kurtarır.

Bir siyasi hareket geleceğin kesin sahibi gibi konuştuğunda bugünkü hak ihlalini hangi zorunlulukla meşrulaştırdığını sormak gerekir. Bir haber okurken amaç kavramı insanlara etiket yapmak değil, söylenmeyen koşulu ve bedeli fark etmektir.

Kavramı gerçek bir karara uyguladığımızda, “Bilimsel kesinlik siyaseti kutsamaz” ile Tarihselciliğin Sefaleti kitabının ana sorusu arasındaki bağ belirginleşir. İlk paragraftaki iddia ile örnekteki somut sonuç yan yana durduğunda, tek bir kişiyi suçlamanın ya da tek bir kurala sığınmanın neden yetersiz kaldığı görülür. Burada önemli olan ayrıntıları rastgele çoğaltmak değil, hangi ayrıntının sonucu gerçekten değiştirdiğini bulmaktır. Böylece bölüm, ezberlenecek bir cümleden çıkıp yeni bir olay karşısında sınanabilecek düşünme aracına dönüşür.

Açık gelecek

İnsan bilgisinin büyümesi öngörülemez olduğundan tarih açık kalır; gelecek yasaya teslim edilmiş sahne değil karar ve öğrenme alanıdır. Bu fikir, okuru hazır hüküm vermekten alıkoyup mekanizmanın adımlarını tek tek izlemeye çağırır.

Yeni bir aş, iletişim aracı veya toplumsal hareket yıllarca kesin görünen gidişi kısa sürede değiştirebilir. Örneğin gücü süslü olmasından değil, kavramın hangi adımda gerçeğe dokunduğunu göstermesinden gelir.

Açık gelecek iyimser sonuç garantisi değildir; yalnız hiçbir grubun tarihin vekili olarak mutlak yetki iddia edemeyeceğini gösterir. Sonraki araştırmalar ayrıntıları değiştirebilir, fakat iyi soru yeni bilgilerle yeniden sınanabildiği için yaşamayı sürdürür.

Kesin kader cümlesi yerine değişebilen koşulları ve insanların müdahale edebileceği küçük noktaları aramak sorumluluğu geri getirir. Aynı ilişkiyi sıradan bir nesnenin üretiminde, kullanımında ve atığa dönüşmesinde izlemek şaşırtıcı bağlantılar açabilir.

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

Popper tarih çalışmasını, geniş vizyonu veya bütün büyük reformları yasaklamaz. İtirazı, benzersiz tarihsel geleceği bilimsel kesinlikle bildiğini söyleyen kehanete ve eleştirilemez tek planla toplumu bütünüyle yeniden kurma iddiasıdır.

İklim eğilimleri için bilimsel model kurmakla insanlığın tek bir siyasi rejime zorunlu olarak gideceğini söylemek aynı tür tahmin değildir.

Tarihselciliğin Sefaleti için doğru okuma, güçlü cümleyi tek başına taşımak yerine onu destekleyen örneği ve sınırını da birlikte hatırlamaktır.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA

19. DURAK

Kitap hakkında süren tartışma

Kitap totaliter ideolojilerin tarihsel zorunluluk diline karşı etkili bir klasik oldu ve küçük, sınanabilir reform düşüncesini siyaset felsefesine yerleştirdi.

Eleştirmenler Popper'ın tarihselcilik tanımının Marx ve başka düşünürlerin daha karmaşık görüşlerini basitleştirdiğini; parça parça reformun iklim krizi veya kölelik gibi yapısal sorunlarda yetersiz kalabileceğini savundu.

Bir esere yöneltilen ciddi itiraz, onu otomatik olarak değersizleştirmez. Tarihselciliğin Sefaleti bugün hâlâ okunuyorsa bunun nedeni yalnız verdiği cevaplar değil, itirazların bile çevresinde dönmeye devam ettiği güçlü sorulardır.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Bu gelecek iddiası hangi koşulda yanlış sayılacak? Eğilimi taşıyan koşullar değişebilir mi? Reform başarısız olursa geri dönüş ve eleştiri yolu açık mı?

Kesin dille yazılmış bir gelecek haberini seçin; zaman aralığını, başlangıç varsayımını, hata payını ve tahmini bozan olası yeni bilgiyi dört satırda yazın.

Tarihselciliğin Sefaleti bu soruların hemen cevaplanmasını beklemez. İyi kitap bazen yeni bir bilgi vermekten önce, doğal sandığımız bir duruma başka gözle bakmayı öğretir.

SON DURAKLAR · ÖZ

21. DURAK

Bir cümlede kitabın özü

Tarihin uzak geleceğini değişmez yasalarla önceden bilemeyiz; daha özgür ve akılcı siyaset, somut kötülükleri küçük, sınanabilir ve düzeltilebilir adımlarla azaltır.

Akılda tutulacak son görüntü, geleceğe uzanan tek demiryolunun birçok açık makasa ayrıldığı; bir yanda kırılmış kehanet küresi, diğer yanda küçük onarım araçları bulunan mavi-gri bir tarih manzarasıdır. Bu görüntü ayrıntıların yerini tutmaz; ana soruya geri dönmek için bir işaret levhasıdır.

Tarihselciliğin Sefaleti adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] Routledge - The Poverty of Historicism

[2] Internet Encyclopedia of Philosophy - Karl Popper

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Tarihselçiliğin Sefaleti adlı özgün eseri okumak, burada sadeleştirilen yolun ritmini, kanıtlarını ve yazarın kendi sesini görmenin tek yoludur. Bu rehber kapıyı kapatmak için değil, ardındaki odanın neden ilginç olduğunu göstermek için hazırlandı.